

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ПАНЧЕНКО ВАЛЕРІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 82.091; 82-312.6

**ГОВОРИТИ ПРО СТАТЬ:
ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ У ТВОРЧОСТІ
Д. ЛОУРЕНСА І В. ВИННИЧЕНКА**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
ПАПУША Ігор Володимирович,
Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка,
доцент кафедри теорії літератури та порівняльного
літературознавства.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ГЛОТОВ Олександр Леонідович,
Академія сухопутних військ
імені Петра Сагайдачного,
професор кафедри гуманітарних наук;

кандидат філологічних наук
СОБЕЦЬКА Наталія Володимирівна,
Тернопільський національний економічний університет доцент
кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться 10 листопада 2010 року о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Автореферат розісланий 8 жовтня 2010 року.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

В .Л. Гижий

Актуальність теми. Термін «гендер» вперше був використаний в 1970-х роках представниками американського фемінізму і означав перехід від вивчення жінок як особливої групи до вивчення взаємодії між статями з урахуванням біологічних, психологічних і культурно-соціальних особливостей. Поява терміну в першу чергу була пов'язана з філософською критикою сучасного суспільства, тобто критикою дискримінаційного положення жінок.

Сказати узагальнено, гендер – складний соціокультурний процес конструювання суспільством відмінностей чоловічих та жіночих ролей, поведінки, ментальних та емоційних характеристик. Важливими елементами створення гендерних відмінностей є розмежування і протиставлення «чоловічого» та «жіночого» та їх ієрархізація, тобто підпорядкування жіночого начала чоловічому. Родові ознаки відмінності статей пов'язані зі світоглядом і культурою суспільства, і тому вони майже завжди відображають не дійсну диференціацію статей, а складну систему духовно-матеріальних цінностей та ідеалів конкретного суспільства.

Виходячи з того, що гендерні студії з'явилися в результаті трансформації студій феміністичних, вони почали охоплювати не лише жіночу, а й чоловічу стать, а також зосереджуватись не на природних особливостях індивіда, а передусім на його культурних рисах. Крім того, з цим перетворенням відбувалося серйозне теоретичне поглиблення і ускладнення предмета фемінізму.

У 70-і роки, коли французькі філософи Мішель Фуко, Жак Лакан і Жак Деріда досягли піку своєї впливовості й популярності, стали відомими імена французьких феміністичних критиків-філософів Юлії Кристевой, Лус Ірігарей та Гелен Сіксу. Саме вони поставили поняття «статі» й «гендеру» в контекст психоаналізу, постструктуралізму та дискусій навколо фалогоцентризму, структури мови як знакової системи та ін. Вони, до того ж, уважно зосередилися на питаннях мови і дискурсів.

У 90-ті роки поняття «гендер» виходить за межі фемінізму, але продовжує зберігати з ним генетичний зв'язок. Виходу «гендера» з-під знаку «фемінності» сприяло підвищення уваги до маскуліності. Відокремлений розгляд чоловічого і жіночого поза їх взаємозв'язком, порівнянням і зіставленням створюють некоректне уявлення про стать, приписуючи специфічність, відмінність тому, що є загальнозначущим, характерним і для чоловіків, і для жінок.

В українську філологію, зокрема літературознавство, категорія «гендер» починає проникати від середини 1990-х рр. із західної гуманітарної науки. Причиною цього став не лише пошук нових стратегій літературознавчого аналізу, а й продуктивність гендерного підходу для вивчення історії літератури. Гендерний підхід у вивченні літератури деконструє існуючі інтерпретаційні стереотипи, змушує по-новому поглянути на художні тексти. Він має свою специфіку. Річ у тім, що традиційне літературознавство, інтерпретуючи художні тексти, в гендерному значенні сприймає їх некритично, не замислюючись над тим, що зображення жінки, навіть при загальному

позитивному настрої автора, як правило, об'єктивно знижує її образ. Можна сказати, що в художніх текстах декларований ідеологічний дискурс не співпадає з реальною, інколи не усвідомлюваною самим автором репрезентацією жіночих персонажів. Серед українських учених, які застосовували гендерний підхід до аналізу літературних текстів, – Віра Агеєва, Олена Галета, Тамара Гундорова, Ірина Жеребкіна, Інна Кошова, Світлана Матвієнко, Соломія Павличко, Наталія Чухим та ін.

Хоча представники гендерного підходу до літератури в якості об'єкта свого дослідження обирають зазвичай тексти, створені письменниками-жінками, гендерні студії не обмежуються лише «жіночим письмом», а включають також і чоловічу літературу, особливо ту, яка акцентує свою увагу на проблемах статі і гендерної взаємодії. У британській та українській літературах доби модернізму авторами, у творчості яких гендерні проблеми омовилися на повний голос, були Д. Г. Лоуренс та В. К. Винниченко. Саме ці письменники могли з легкістю сперечатись про секс, проституцію і венеричні хвороби, ламати традиційні коди зображення інтимного, піднімати замовчувані теми статевої відносин. Ці автори, кожен у своїй літературі, стали свого роду новаторами у репрезентації питань статі в літературі.

Досі в українському літературознавстві дослідники займалися лише окремими аспектами творчості як Девіда Лоуренса, так і Володимира Винниченка. Порівняльні дослідження українському авторові присвятили В. Є. Панченко у праці «Творчість Володимира Винниченка 1902–1920 рр. у генетичних і типологічних зв'язках з європейськими літературами» (1998), Е. Касприк у дисертації «Ніцшеанський революційний герой Володимира Винниченка» (2000), Лідія Мацевко в роботі «В. Винниченко та І. Бунін: еволюція психологізму в малій прозі» (2000). Поетику його романної спадщини студіювали Валентина Хархун у праці «Поетика роману Володимира Винниченка "Записки кирпатого Мефістофеля"» (2000), О. В. Брайко «Поетика прози Володимира Винниченка 1900-1910-х років» (2002). Оксана Малиш «Типологія характерів українських інтелігентів у романах Володимира Винниченка 1910 років» (2004), Марина Ковалик «Типологія жіночих характерів у прозі та драматургії Володимира Винниченка 1902-1923 років» (2007), Б. В. Пастух «Рання романістика Володимира Винниченка: еволюція жанрової свідомості і динаміка морально-етичної концепції» (2007), Ольга Чумаченко «Проза Володимира Винниченка: авторські інтенції та наративні стратегії» (2009). Окремі аспекти гендерної проблематики аналізували Ірина Дробот у дослідженні «Володимир Винниченко: погляд "іншої"» (2001) та Інна Кошова у дисертації «Проблема статі у романах Володимира Винниченка 1911 – 1916 років» (2002). Деякі дослідження були присвячені творчості Д. Г. Лоуренса, а саме дисертації Наталії Глінки «Міфопоетика творчості Д. Г. Лоуренса» (2006), Наталії Кудрик «Концепція особистості у романах Д. Г. Лоуренса і традиції російської літератури другої половини ХІХ ст.» (2007) та Наталії Собецької «Типологія жіночого характеротворення у прозі Д. Г. Лоуренса та А. Любченка» (2007).

Повноцінного комплексного порівняльного дослідження, яке б висвітлювало проблеми гендерної взаємодії у прозі Д. Лоуренса та В. Винниченка, в українському літературознавстві немає. У цьому й полягає актуальність теми нашого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалась на кафедрі теорії літератури і порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка у 2006-2009 рр. в руслі комплексної теми «Проблеми рецептивної естетики, поетики і наратології в українського-зарубіжних літературних зв'язках».

Мета і завдання дослідження. Мета роботи – порівняльний аналіз гендерних аспектів романної творчості Д. Лоуренса та В. Винниченка. Для реалізації мети ставимо такі завдання:

- дослідити теоретичні проблеми феміністичної і гендерної теорії в працях провідних представників західної гуманітарної науки;
- проаналізувати підставові праці зарубіжного та українського літературознавства, присвячені дослідженню творчості Володимира Винниченка;
- здійснити огляд літературно-критичних праць гендерного спрямування, присвячених дослідженню творчості Д. Г. Лоуренса;
- простежити еволюцію жіночої сексуальності в романі Д. Г. Лоуренса «Коханець леді Чатерлей»;
- дослідити нарративну точку зору у реалізації розповідної стратегії роману Д. Г. Лоуренса «Сини і коханці»;
- вивчити антропологію гендерних взаємин у романі Д. Г. Лоуренса «Коханець леді Чатерлей»;
- охарактеризувати гендерну взаємодію і типологію стосунків у Д. Г. Лоуренса і В. К. Винниченка;
- встановити інтертекстуальні аспекти творчості Д. Г. Лоуренса та В. К. Винниченка.

Теоретико-методологічні основи дослідження. У своїх теоретичних засновках ми виходили з гендерних ідей українських учених В. Агеєвої, О. Галети, Т. Гундорової, І. Жеребкіної, І. Кошової, С. Матвієнко, С. Павличко, Н. Чухим; праць з теорії діалогізму М. М. Бахтіна, психоаналізу З. Фрейда, філософії постмодернізму Ж. Ж. Бодрієра, І. Гассана, Ж.-Ф.-Ліотара, Ж. Лакана, феміністичних концепцій Сімони де Бовуар, Люс Ірігаре, Юлії Крістєвої, Елен Сіксу, Кейт Міллет та ін. Враховано досвід класиків літературознавчої компаративістики, узагальнений в наукових збірниках “Comparative Literature. Method and Perspective” (1961), “Antologia zagranicznej komparatystyki” (1997), українських вчених (Д. Затонський, Д. Наливайко); Росії (В. Жирмунський, М. Алексєєв, І. Неупокоева); Словаччини (Д. Дюришин), Польщі (Е. Касперський, Р. Лужний, Г. Маркевіч, Г. Янашек-Іванічкова). Ми також базувалися на дослідженнях творчості Д. Лоуренса

та В. Винниченка.

Основні методи: порівняльно-типологічний, генетико-історичний, психоаналітичний, біографічний, структурально-лінгвістичний, наратологічний, інтертекстуальний.

Об'єкт дослідження: романи британського письменника Д. Г. Лоуренса «Коханець леді Чатерлей», «Сини і коханці», та прозові твори українського письменника В. К. Винниченка «Записки кирпатого Мефістофеля», «Чесність з собою».

Предмет дослідження: гендерні проблеми у творчості названих авторів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації вперше в українському літературознавстві зроблено спробу зіставлення прози українського письменника Володимира Винниченка та прози британського письменника Девіда Лоуренса в аспекті гендерної проблематики. В дисертації доводиться, що між творами українського та британського письменників є аналогії та відповідності, які стосуються перш за все гендерного навантаження творів, а також відмінності, зумовлені національною специфікою кожної із літератур, до яких належали досліджувані автори, та світоглядом письменників.

Практичне значення здійсненого дослідження зумовлюється тим, що результати праці можуть бути використані при розробці навчальних курсів з історії зарубіжної літератури ХХ ст., української літератури, української літературної критики, літератури Англії, а також у спецкурсах для студентів-філологів, у працях з історії світової та англійської літератури, порівняльного літературознавства, теорії та практики перекладу.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації викладені у доповідях на звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, 2007, 2008, 2009); Всеукраїнських наукових конференціях «Новітня теорія літератури і проблеми літературної антропології» (Тернопіль, 2008), «Мова та лінгвокультурна комунікація» (Бердянськ, 2008); Міжнародних наукових конференціях «Мультикультурні аспекти сучасного літературознавчого дискурсу» (Чернівці, 2008), «Інтертекстуальність в системі художньо-філософського мислення: теоретичний та історико-літературний виміри» (Луцьк, 2009).

Дисертація обговорена та рекомендована до захисту на засіданні кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 26 листопада 2009 р.)

Публікації. Результати дисертації відображені у 6 публікаціях: 6 статей у провідних фахових журналах.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів (кожен з яких поділяється на підрозділи), висновків і списку використаних джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обгрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність і наукову новизну, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, окреслено теоретичне і практичне значення роботи, подано інформацію про апробацію наукових положень дисертації.

Перший розділ дисертації – «**Теоретичний дискурс гендеру**» – реферує методологічні та теоретичні позиції феміністичної і гендерної теорій; представляє ряд літературознавчих концепцій, присвячених інтерпретації проблем статі у творчості Володимира Винниченка; подає рецепцію творчості Девіда Лоуренса у британській гендерно орієнтованій літературній критиці.

У підрозділі 1.1. – «**Гендерна проблематика і феміністичний дискурс**» – здійснено аналіз праць ключових теоретиків і методологів феміністичної та гендерної теорій. Адже перш ніж говорити про романну творчість Д. Лоуренса та В. Винниченка в аспекті проблем статі, важливо з'ясувати і окреслити те коло літературно-критичних досліджень, провідних представників західної гуманітарної науки, у яких викладено головний корпус ідей гендерної теорії.

Сьогодні фемінізм визначають як широке коло підходів і теорій, що звертаються до різних аспектів соціальної дискримінації жінок. Загальна мета його полягає в тому, щоб окреслити напрями й програми, які будуть корисні в підтримці соціальної, економічної та політичної емансипації жінок. Так, Елен Сіксу «Сміх Медузи» «The laugh of the medusa» (1975) акцентує свою дослідницьку увагу на акті письма, який дає можливість жінці усвідомити свою сексуальність, своє жіноче ество, розкрити свою природну силу не піддаючись цензурі. На думку теоретика, письмо поверне жінці її здібності, її бажання, її тілесність які є ізольованими. Воно вивільнить її з привілейованої структури, де їй завжди відводилось місце винної. Письмо стане для жінки дослідницькою аналітичною емансипаційною працею, яка навчить мислити і розмовляти. Жінка без тіла, німа і сліпа, навряд чи може стати хорошим воїном. Для нездатної боротись жінки залишається місце слуги мілітариста-чоловіка, його тіні. Жінки зобов'язані знищити фальшиву жінку, що позбавляє життя своєї сили.

Бельгійська дослідниця феміністичних студій Люс Ірігаре у своїй праці «Ця стать, що не одна» / «This Sex Which Is Not One» (1977) розмірковує про насолоди жінок і про практичну неможливість реалізації цих насолод. Вона говорить, що жіноча сексуальність завжди концептуалізувалась на засадах маскулінних параметрів. Жінка – лише зручна опора для розгортання фантазій чоловіка. Дослідниця припускає, що в такій ролі жінка навіть знаходить насолоду. Але така насолода – це найчастіше мазохістське проститування її тіла за чужим бажанням, яке не дає їй можливості позбавитись звичного для неї стану залежності від чоловіка. Вона не знає, чого вона хоче, готова на все в той час, коли він «бере» її як свій «об'єкт» у пошуках особистої насолоди. Тому вона не скаже чого сама хоче, оскільки вона вже сама не знає, чого хоче.

У своїй праці «Пишучи тіло. До розуміння жіночого письма» / «Writing the Body. Toward an

Understanding of l'écriture feminine» (1981) Енн Розалінд Джонс зазначає, що західна думка базується на систематичному утиску жіночого досвіду. Відтак, завдання полягає в тому, щоб реконструювати мову, філософію, психоаналіз і спрямованість патріархальної культури, оскільки вони в ній живуть і протистоять. Дослідниця аргументує, що жінки не мали жодних шансів пізнати чи представити себе, оскільки вони стали заручниками у світі структурованому про-чоловічими концепціями. Тому у якості відправної точки для жіночої самосвідомості пропонується явище жіночого тіла і жіночого сексуального задоволення саме тому, що жінки не були присутніми або були хибно представлені у чоловічому дискурсі. На думку Е. Р. Джонс, феміністкам потрібно вийти за межі чоловічої бінарної логіки. Вони не повинні запитувати, чим відрізняється жінка від чоловіка. Феміністкам важливо з'ясувати у плині історії, як жінки стали тими, ким вони є, історії, упродовж якої жінок пригнічували чоловіки і інституції, засновані ними. За словами Е. Р. Джонс, лише за допомогою аналізу могутності взаємин чоловіків і жінок, вони зможуть покласти край їхньому пригніченню і лише тоді зможуть дізнатись, хто такі жінки насправді. Е. Р. Джонс переконана, що, жінкам потрібно позбавитись від хибних і зневажливих думок стосовно власної сексуальності, якими пронизана західна культура і мова на найглибінніших рівнях. Також жінкам потрібно вибудувати самоствердження, яке б могло протистояти фаллоцентричним дискурсам, і стало б важливою частиною ідеологічної боротьби.

Кетрін Белсі у своїй праці «Конструюючи суб'єкт: Деконструюючи текст» / «Constructing the Subject: Deconstructing the Text» (1985) переконує, що одною з провідних позицій фемінізму є культурна вибудова суб'єктності. Дослідниця звертається до поняття ідеології, метою якої є саме суб'єкт і конструювання людей у якості суб'єктів. Тут у пригоді стає новітня лінгвістична теорія, згідно з якою, мова забезпечує можливість суб'єктності, тому що саме мова дає можливість тому, хто розмовляє говорити про себе «Я» у якості суб'єкта мовлення. Саме через мову люди формують себе як суб'єкт. Свідомість особистості можлива лише через контраст, розрізнення: «Я» неможливо збагнути без концепції «не-Я», «ти/ви», а діалог як фундаментальна умова мови передбачає реверсивну полярність між «Я» і «ти/ви». Література, як одне з найбільш переконливих використань мови, може мати важливий вплив на способи, якими люди усвідомлюють себе і своє відношення до справжніх відносин у яких вони живуть.

Кора Каплан у своїй праці «Скрина Пандори: суб'єктність, клас і сексуальність у соціалістичній феміністичній критиці» / «Pandora's box: subjectivity, class, and sexuality in socialist feminist criticism» (1985) теж не сумнівається, що особистість є центром літературних текстів у якості об'єкта і суб'єкта їхнього дискурсу. Література завжди була традиційним простором для досліджень гендерних взаємин і відмінності статей і тим середовищем, де жінки ледве були помітні. Корекція і відновлення жіночої суб'єктності шляхом перечитування літератури стає основною частиною критичного проекту гуманістичного фемінізму.

Сюзен С. Ленсер у своїй праці «До феміністичної наратології» / «Towards a feminist narratology» (1986) досліджуючи співвідносність фемінізму і наратології, намагається збагнути, що під силу наратології, а що ні, яке місце посідає наратологія у сучасному середовищі критики, як вона може збагатити герменевтичну діяльність критиків, які не є теоретиками наратології. Дослідниця намагається збагнути, чи зможе феміністична критика, а саме дослідження наративу жінками, отримати користь від наратологічних методів і уявлень, а також чи матиме можливість феміністична критика і практика аналізу жіночих текстів перелаштувати наратологію.

Цілком очевидний той факт, що практично жодна праця в полі наратології не переймалась проблемою гендеру, не окреслювала його критеріїв чи формулювала запитання і гіпотези. Це означає, що наративи, що слугують фундаментом для наратології – це тексти чоловічі і такі, що вважаються чоловічими. І саме у таких універсальних текстах поняття гендеру практично завжди упускається, і це виявляється проблемним для тих жінок, чия основна зацікавленість полягає у специфічності жіночого письма. Головною перевагою наратології для Сюзен С. Ленсер є те, що вона пропонує відносно незалежну систему поглядів для дослідження груп текстів. Наратологія, наприклад, могла б забезпечити надзвичайно важливою базою для дослідження найскладніших і найважливіших запитань для феміністичної критики: чи існує «жіноче письмо» і фемінна традиція, чи все-таки чоловіки і жінки пишуть по-різному.

У підрозділі 1.2. – *«Гендерні аспекти творчості В.Винниченка у зарубіжній та українській літературній критиці»* – репрезентовано погляди на проблеми статі у творчості Володимира Винниченка з позиції діаспорної та вітчизняної україністики. Серед дослідників творчості Володимира Винниченка, які найбільш ґрунтовно аналізували його прозову спадщину в аспекті проблем гендерних взаємин, були американський науковець Ендрю Каспрік та український учений Володимир Панченко. Ендрю Каспрік аналізує творчість Винниченка, зокрема романи «Чесність з собою» та «Записки Кирпатого Мефістофеля», в аспекті ніцшеанства, наголошуючи на пріоритетності питань статі у роботах українського автора. Позиція Володимира Винниченка демонструється у дослідженні Ендрю Каспріка у полеміці з марксистами, дарвіністами і ніцшеанцями. Головне ядро полеміки розгорнулося між уявленнями про людину як соціальну чи біологічну істоту. Винниченко відстоював можливість підтвердження сексуальності за допомогою «вільного кохання», під яким він передбачав погоджені взаємини сексуального характеру, які б не передбачали народження дітей. Письменник навіть сформулював таку свободу у своїй праці «Конкордизм», яка є одним з тринадцяти нових правил: «Займайся коханням з тим, хто тобі подобається, але сім'ю будуй лише з тією людиною якої ти прагнеш усією душею і тілом, у якій ти бачиш матір чи батька своїх дітей».

Серед проблем, на яких Винниченко зосереджував свою увагу, були сексуальне бажання, пристрасне бажання, кохання без взаємності, боротьба із репресіями проти статі, зміна

сексуальних традицій. Проблеми ж фізичних сексуальних взаємин письменник практично не торкався.

Альтернативою романтичним сексуальним взаєминам поза шлюбом для Винниченка була проституція, яку він вважав можливою заміною, хоч і не найкращою, оскільки інститут проституції передбачав деградацію і експлуатацію жінок. Винниченко застосував практичну позицію щодо проституції, він розглядав її як зло, якого неможливо уникнути. Його революціонер Мирон у романі «Чесність з собою» запропонував розглядати проституцію як взаємну договірну діяльність між дорослими людьми. Хоча, як слушно зауважує Е. Касприк, його кінцеву позицію щодо питання проституції визначити неможливо.

Володимир Панченко, на відміну від Ендрю Касприка, аналізує творчість Володимира Винниченка у широкому контексті літератури зламу віків, зосереджуючи свою увагу, зокрема, на проблемах статі. Дослідник стверджує, що у багатьох творах В. Винниченка, написаних у 1906-1920 рр, на зміну різким соціальним контрастам теж прийшла проблематика морально-психологічна й морально-філософська, яка включала в себе й актуальну в широкому читацькому й письменницькому колі «проблему статі». Творчі зацікавлення В. Винниченка збігалися із загальним вектором літературного руху – від мітингів до «статевих ексцесів», а якщо точніше – до проблем кохання, шлюбу та біологічних чинників у людській поведінці.

Прагнучи захопити водночас якомога ширший спектр актуальних проблем, письменник не обминав і питання про стосунки між статями. Воно не раз виникає в суперечках його героїв, нагадує про себе в сюжетних перипетіях, входить як суттєвий складник до «теорій» Винниченкових соціалістів-ніцшеанців. Письменник продовжував з'ясовувати колізії між належним і суцим, між проголошеним принципом – і реальним життям. Вчинки багатьох його героїв – це, по суті, експерименти над собою, метою яких є перевірка тих чи тих моральних постулатів. Центральним у роздумах В. Винниченка було питання про можливість змінити незмінне, «виправивши» природу, відкоригувавши її закони згідно з новими уявленнями.

У підрозділі 1.3. – *«Творчість Д. Г. Лоуренса у гендерно орієнтованій літературній критиці»* – представлено аналіз англомовної літературної критики з приводу творчості Д. Лоуренса. Дослідження показало, що такі ранні критики, як Мідлтон Меррі, Герберт Дж. Селігмен, Джуліан Мойнаган підтримують ідею того, що Лоуренс був феміністом. Пізніші критики, такі як Р. П. Дрейпер, Ф. Р. Левіс, Х. Х. Далескі, Гаррі Т. Мур наголошують на тому, що Лоуренс розумів і поважав жінок. Хоча критика стосовно Лоуренса поступово змінювалась, Тоні Слейд, Скот Сендерс і такі феміністичні критики, як Кейт Міллет і Хіларі Сімсон помітили у Лоуренсових текстах цинізм по відношенню до жінок, хоча вони і не відкидали ідею того, що Лоуренс прекрасно розумів і намагався у свій спосіб захищати жінок.

Другий розділ дисертації – «Гендерні топоси у творчості Д. Лоуренса і В.Винниченка» –

представляє реалізацію порівняльного підходу до аналізу гендерної проблематики у творчості Лоуренса і Винниченка в аспектах наратології, антропології, персонажної типології та інтертекстуальності.

У підрозділі 2.1. – *«Еволюція жіночої сексуальності в романі Д.Г.Лоуренса «"Коханець леді Чатерлей"»* – на сюжетному рівні простежено, як ядерні функції розповідного тексту Лоуренса – зміни в уявленнях Констанції Чатерлей про власну сексуальність – сприяють реалізації наративної стратегії роману. Погоджуючись із Кейт Міллет у тому, що Лоуренс, як вправний політик, зрозумів сексуальну революцію не тільки як визволення жінки, але і як потенціал для нових маніпуляцій та знаряддя її поневолення, ми доводимо, що в романі Лоуренса зображення етапів розвитку жіночої сексуальності лише підкреслює перемогу і право чоловіка, а також поразку та залежність жінки.

Представивши свою героїню спершу як цнотливу дівчину, що радше зацікавлена інтелектуальними дискусіями, британський автор представляє статевої взаємини як свого роду необхідний додаток до можливості спілкуватися з чоловіками. Разом з тим навіть ці вимушені контакти призводять до пробудження власної сексуальності Констанс і змін в уявленнях про себе саму. Та згодом Лоуренс ставить антропологічний експеримент, позбавляючи героїню природної комунікації з чоловіком через його каліцтво, що змушує її шукати шляхів для реалізації власного жіночого потенціалу у контакті з іншими чоловіками. Це автоматично ставить Констанс у залежне становище. Тому вона, розумна сучасна жінка, зведена до інструменту чоловічого задоволення і статусу коханки. Вона слабка жінка, не здатна самостійно прийняти рішення. І навіть якщо б вона могла зробити вибір між Мелорзом і Кліфордом, вона все одно залишилася б або інструментом Мелорзового статевого задоволення, або декоративною річчю в Кліфордовому домі. Тому сьогодні можна додати певний цинізм в тому образі жінки, який створив Лоуренс, хоча неможливо заперечити, що в цьому жіночому персонажі існує певна привабливість.

У підрозділі 2.2. – *«Наративна точка зору у реалізації розповідної стратегії роману Д. Г. Лоуренса "Сини і коханці"»* – застосовано наратологічний підхід до аналізу роману британського автора, а саме реконструйовано систему точок зору, в результаті чого стає очевидною розповідна стратегія твору. Лоуренс представляє героїню роману – Місіс Морел – як амбівалентну фігуру. З одного боку, вона реалізується у читацькому сприйманні як розумна, вольова і вихована в кращих консервативних традиціях старої Англії жінка, а, з іншого боку, як пасивна і надмірно покірна жінка, рабиня власних дітей і вічно п'яного чоловіка.

Свого часу багато було сказано про співчутливість, яку Лоуренс виявляв до своїх героїнь у романах. Автор не прагнув довести, що жінку потрібно звільнити з кайданів патріархальної влади, адже ранні критики взагалі розглядали цей роман як приклад жіночого домінування. Неоднозначність трактування образу місіс Морел з'являється уже від часу її одруження. Так,

подієва структура роману спонукає до думки, що Гертруда народжувала дітей від ненависті до Уолтера Морела. Однак представлена у творі соціальна структура Англії переконувала у тому, що самотня жінка з дитиною на руках (а у місіс Морел їх було четверо) була приречена. Отже, пасивність і залежність героїні роману ставали наслідком обставин, що склалися. Коли з домінуванням у відносинах місіс Морел і її чоловіка все більш-менш зрозуміло, то це не зовсім прозоро у відносинах місіс Морел та її синів, спершу Вільяма, а згодом Пола. З того часу, коли вона обернула усю свою любов і піклування в першу чергу на старшого сина Вільяма. З народженням її синів почався період її домінування над чоловіком, адже саме вона наполягала на Вільямовому навчанні замість роботи в шахті. Можна припустити, що місіс Морел у такий спосіб повстала проти чоловіка, який, на її думку, занепастив її життя.

Експліцитний автор спрямовує думку читача так, щоб він упродовж роману виявляв своє співчуття і був повністю прихильним до головної героїні виключаючи навіть натяк на будь-які негативні вияви з її боку. Хоча, якщо більш прискіпливо читати роман, можна помітити негативні сторони і в діях місіс Морел, коли вона налаштовує дітей проти батька, що безпосередньо наратором не описується. При знайомстві з Гертрудою Коппард і Уолтером Морелом наратор висвітлює часову і оціночну точку зору експліцитного автора, хоча оціночна точка зору також прослідковується з боку Гертруди Коппард. Також, наратор від початку їхніх взаємин робить чітке розрізнення між ними з психологічної точки зору експліцитного автора. Руйнація відносин місіс Морел і її чоловіка почалась з народженням першої дитини, на котру, з точки зору експліцитного автора, місіс Морел звернула усю свою увагу, що призвело до ревнощів з боку Уолтера Морела і як наслідок, презирства з боку місіс Морел. Практично всі дії у виконанні Морела так чи інакше призводили до якихось негативних наслідків і вже на початку роману і психологічні, і оцінні точки зору по відношенню до Уолтера Морела наштовхують на думку, що метою імпліцитного автора було побудувати взаємини місіс Морел і Уолтера Морела як приречені, що логічна послідовність такої функційності Морела приведе до остаточного розриву. Пізніше у романі присутній слід надмірної любові місіс Морел до її синів, що можна прослідкувати на прикладі неодноразового вияву ревнощів з її боку до Вільяма, а потім і до Пола.

Місіс Морел – це персонаж на який потрібно дивитись з великою обережністю. Вона, здається лише тим і займається, що віддає усю свою любов і увагу дітям, (до речі, варто звернути увагу, що свою любов вона переважно виливає на Вільяма і Пола, інших двоє дітей у романі не отримують такої ж палкої материнської опіки), а саме Полу і Вільяму, але насправді ця любов виливається в смерті одного і душевному каліцтві і невизначеності іншого, оскільки після досягнення хлопцями (Полом і Вільямом) статевої зрілості матір і надалі залишилась їх ідеалом, що цілком є заслугою місіс Морел. Одна з провідних ідей роману – це те, що у сучасному світі чоловік і жінка можуть бути щасливими лише якщо досягнуть такого типу відносин, тобто,

зуміють поєднати фізичний і духовний бік кохання. Аналіз нарративної точки зору у романі дає нам можливість стверджувати, що єдина людина, котра могла б бути для Пола ідеальним партнером, була його мати, яка виховала в ньому його стиль мислення і бачення навколишнього світу і людей у ньому, і видається, що Пол Морел так і не зумів подолати едіпового комплексу. Роман для Пола закінчується безперспективно, адже усі його жінки так чи інакше покидають його.

У підрозділі 2.3. – *«Антропологія гендерних взаємин у романі Д. Г. Лоренса «Коханець леді Чатерлей»* – проводяться паралелі та виявляються аналогії між біографічними подіями у житті Лоуренса та персонажними подіями у його романі «Коханець леді Чатерлей». Одна із Лоуренсових пристрастей – Емма Марія Фріда Йоганна Віклі (1879-1956) – дружина професора нотінгемського університету. Письменник відчув несамопитий потяг до Фріди після того, як вперше недовго поспілкувався з нею. Для Фріди цей потяг був скоріш за все нетривалим, оскільки відомо, що вона полюбляла час від часу «поспілкуватись» з особами протилежної статі. Лоуренсове ж сприйняття і захоплення Фрідою було абсолютно протилежним. Фріда зрештою покинула свого чоловіка, однак лише після того, як Лоуренс написав йому листа. Кохання між ними було палким і безтямним, але лише з Лоуренсового боку; вони ще навіть не встигли одружитись, коли Фріда вперше його зрадила з одним із його друзів. Якось він сказав своїй літературній подрузі, Кетрін Менсфілд: «Я насправді вважаю, що жінка повинна поступатись першістю чоловікові... Чоловік завжди і у всьому повинен бути першим. Жінка повинна слідувати за ним, і краще, якщо вона робитиме це без сумніву, сперечань і не ставитиме ніяких запитань» Емоційно Фріда навіть дуже задовольняла і влаштовувала Лоуренса. Наприклад, вона будила в ньому спогади про матір – Лідію Лоуренс.

Щодо сексуальної непостійності Фріди, вона полюбляла фліртувати переважно з представниками нижчого і середнього класу (що, власне і стало темою не одної праці, у яких припускалось, що Фріда стала прототипом героїні роману «Коханець леді Чатерлей», Констанс Чатерлей), а Лоуренс – виходець з робочого класу, – навпаки, з багатими покровительками, яких було доволі у його житті, але коли його хвороба загострилась (він хворів на сухоти), він не міг бути вправним у сексуальних стосунках, але Лоуренс міг про них писати. Якось він сказав про роман «Коханець Леді Чатерлей»: «Якщо ми не можемо виконувати які-небудь дії сексуального характеру, які принесуть нам повне задоволення, дайте тоді хоч сексуально думати і розмірковувати. Ось у чому суть цього твору. Я хочу, щоб чоловіки і жінки чітко і в повному обсязі могли думати про секс».

Підхід і бачення Лоуренсом літературних студій і творчості надбали йому чимало недоброзичливців чи навіть ворогів у колах літераторів і критиків, йому довелось потерпати від неабияких труднощів, а в другій половині життя ще й від офіційного переслідування владою, цензури, невірного трактування і розуміння його творчості, що власне і може пояснити його

добровільне самовигнання і перебування закордоном: лише іноді він приїздив додому, щоб зв'язатись з видавцями і побачитися з рідними. На момент його смерті у Лоуренса була репутація порнографа, який змарнував свій значний талант письменника.

Отож, можна зробити висновок, що стосунки Лоуренса з усіма його жінками були приречені від самого початку, адже знайти ідеальну чи універсальну (в розумінні Лоуренса) жінку, тобто таку, яка б уміла поєднувати раціональне та тілесне, було своєрідною утопією кохання. Очевидно, Лоуренс не зміг цілком позбутись едіпового комплексу і його матір залишилась для нього саме тією єдиною та універсальною жінкою, яка поєднувала чи уміла поєднувати у собі ці два антропологічних аспекти – раціональне і тілесне.

У підрозділі 2.4. – *«Гендерна взаємодія і типологія стосунків у Д. Г. Лоуренса і В. К. Винниченка»* – запропоновано концептуальний аналіз гендерної проблематики романів Лоуренса і Винниченка в аспектах персонажної взаємодії та типології взаємин. З'ясовано, що головним чинником у персонажних взаєминах є поняття зв'язку, з якого випливають такі концепти як: шлюб/перелюб, вірність/зрада, репродуктивна функція, ревності, проституція, симпатія/антипатія, зрілість/інфантильність.

Дослідження розпочато з концептів *вірності* і *зради* у взаєминах персонажів (Констанс і Кліфорда, Мелорза та Майкаліса у Д. Г. Лоуренса, і Дари, Віри і Мирона у В. К. Винниченка). Мирон Купченко, головний персонаж роману В. К. Винниченка «Чесність з собою», одноосібно приймає рішення щодо того, кого кохати і кому бути вірним, хоча, як виявляється з розвитком сюжету, Мирон постає цілковито інфантильним, коли справа торкається його коханої жінки, якій треба освідчитись в коханні.

У Д. Г. Лоуренса ж роман «Коханець леді Чатерлей» побудований на постаті Констанс, яка постає в образі вольової і сильної жінки, однак з розвитком подій у романі стає цілком зрозуміло, що вона жінка пасивна і покірна. Вона прагнула чоловіка, який би міг отримати над нею цілковиту владу, а Майкаліс таким не був, тому логічно, що їхні взаємини з Констанс теж були приречені: вона залишилась не стільки з Кліффордом, скільки з лісом, а в перспективі і з лісником, Олівером Мелорзом, який виявився саме тим, кого вона прагнула, кому вона могла б бути вірною і покірною.

У романі «Чесність з собою» спостерігаємо повну протилежність персонажних ролей: Мирон повстає в образі сильного чоловіка, але зізнавшись у коханні Дарі, він перетворюється на інфантильного і покірного. Саме такої жінки: сильної, владної, мужньої, як Дара, він і прагнув.

На основі гендерних взаємин персонажів в дисертації унаочнюється також концепт *проституції* в творах українського і англійського романістів. В. К. Винниченко на відміну від Д. Г. Лоуренса (маємо тут на увазі «Чесність з собою» і «Коханець леді Чаттерлей») більше уваги зосередив на цій суспільній проблемі, що проявлялася у зіткненні моральних принципів і

стереотипів. У фокалізації Винниченкових персонажів, зокрема Мирона Купченка, проститутка – це ніяке не зло, як це визначала мораль початку ХХ ст., а звичайна професія. Письменник лише звертав увагу громадськості на актуальність проблеми та її наслідки.

На відміну від творів Винниченка, у романі «Коханець леді Чатерлей» питання проституції висвітлюється не стільки як проблема жінок, а навпаки, як проблема чоловіків. Так чи інакше позиція наратора робить очевидною думку, що саме чоловік ладен торгувати собою, щоб досягнути якогось добробуту. У Винниченка ж зазвичай спостерігаємо протилежну ситуацію. У Лоуренса ж, мужчина-проститутка – це питання виключно фінансового характеру.

Проблема *батьків і дітей* – ще один аспект гендерної взаємодії у творах Д. Г. Лоуренса та В. К. Винниченка. Тут теж є свої відмінності і подібності. Винниченкові персонажі, як правило, сповідують нову мораль, або ж протестують проти неї і питання дітонародження теж розглядають у подібному модерному ракурсі. Питання народження дитини у Винниченкових персонажів розглядається виключно з чоловічої точки зору, тому проблема дітовбивства і стає центральною, а саме убивство плоду – єдиним виходом із ситуації, що склалась перед персонажем. У Лоуренса ж питання народження дитини осмислюються протилежним чином. Саме жіночий персонаж стає фокалізатором щодо народження дитини (Констанс Чатерлей, Гертруда Морел) і не дивно, що проблема дітовбивства не розглядається Лоуренсовими персонажами.

Невіддільним від проблеми гендерних взаємин персонажів Лоуренса та Винниченка є питання їх *зрілості та інфантильності*. В дисертації вона розглянута на прикладі таких персонажів як Мирон, Дара, Тарас і Віра в романі «Чесність з собою» В. К. Винниченка і Констанс, Кліфорд та Олівер в романі «Коханець леді Чатерлей» Д. Г. Лоуренса.

Ще одним концептом, який утворює цілісну структуру гендерних взаємин і зв'язків персонажів у романі є *ревнощі*. У Винниченка цей аспект висвітлюється переважно з точки зору «нової моралі». Поняття ревнощів щільно пов'язане з вченням Мирона про проституцію. Опираючись на оцінну точку зору Олі, ревнощі – риса непригаманна Мирону, тому що він схвалює проституцію і тому ревнувати для нього просто нелогічно. У Лоуренса ж проблема ревнощів набуває дещо іншого забарвлення і висвітлюється з позиції Едіпового комплексу. Тобто, у Лоуренса – це матір, яка змагається з молодими «конкурентками» у боротьбі за свого сина, у Винниченка – це сильна жінка проти слабкої.

У підрозділі 2.5. – *«Інтертекстуальні аспекти творчості Д. Г. Лоуренса та В. К. Винниченка»* – простежено розгортання гендерної проблематики у творах Лоуренса і Винниченка на рівні інтертекстуальності. Хоча термін інтертекстуальність був запропонований, як відомо, ученицею Ролана Барта Юлією Крістевою, класичне визначення цього терміну належить таки Бартові: «Кожний текст є інтертекстом; інші тексти присутні в ньому на різних рівнях у більш чи менш знайомих формах: тексти попередньої культури й культури оточуючої. Кожен

текст являє собою нову тканину, зіткану зі старих цитат». Крістева, йдучи слідом за концепцією «поліфонічного роману» М. Бахтіна сформулювала своє трактування інтертекстуальності, як використання поетики твору в структурі іншого твору, що присутнє в експліцитному чи імпліцитному вигляді і котре потребує особливого аналізу для свого виявлення. Так, термін інтертекстуальність можна розглядати як перекодування чужого тексту у власних художніх цілях.

Найкраще класифікація міжтекстових взаємодій подається французьким вченим Ж. Женеттом. У своїй праці «Палімпсести: Література другого ступеня» (1982) Ж. Женетт пропонує наступну класифікацію інтертекстуальної взаємодії: 1) інтертекстуальність (присутність в одному тексті двох чи більше текстів); 2) паратекстуальність (відношення тексту до свого епіграфа, післямови); 3) метатекстуальність (коментар до передуючого тексту); 4) гіпертекстуальність (пародіювання одним текстом іншого); 5) архітекстуальність (жанровий зв'язок текстів). Із концепцією інтертекстуальності Ю. Крістєвої перегукуються поняття, моновалентного і полівалентного тексту, запропоновані Цветаном Тодоровим у праці «Поетика». Моновалентний текст – це такий твір, що немає жодних подібностей і збігів в історії літератури, тобто, в попередньо написаних творах, а полівалентний текст – абсолютна протилежність; це текст, що викликає в читача певні асоціації, що впливають з раніше прочитаних текстів інших авторів.

У дисертації простежено, що В. К. Винниченко відштовхуючись від твору Панаса Мирного «Повія», обирає аналогічну стратегію авторської поведінки, а саме – у романі «Чесність з собою» він іронізує над стереотипом героїчно страждаючої жінки, реалізованим у Панаса Мирного.

У Д. Г. Лоуренса ж точкою творчої опори послугував Гюстав Флобер, хоча полемізував Лоуренс з критикою вікторіанської Британії. Отож, полівалентність Лоуренса найяскравіше прослідковується на прикладі романів «Коханець леді Чатерлей» і «Пані Боварі».

У Висновках підводяться підсумки проведеного дослідження.

1. Аналіз феміністичних та гендерних студій показав, що учені, есеїсти та критики виробили ряд уявлень і підходів до розуміння специфіки відмінностей між чоловічим і жіночим. На їх думку, жінка вільна й автономна істота, однак вона живе у світі, де чоловіки змушують її прийняти статус Іншого, що, як правило, є нижчим за те, що будь-який чоловік уявляє про себе. Феміністки загалом вважають, що західна думка базується на систематичному утиску жіночого досвіду. Відтак, виникає потреба реконструювати мову, філософію, психоаналіз і спрямованість патріархальної культури оскільки жінки в ній живуть і протистоять. Розмовляти, а особливо писати з чоловічої позиції означає присвоїти світ, домінувати ним за допомогою майстерності слова. Мова для чоловіка – це засіб, яким чоловік об'єктивізує світ, за допомогою якого він усьому дає свою назву, говорить про все і замість всіх, включно з жінками. Феміністкам важливо з'ясувати у пліні історії, як жінки стали тими, ким вони є, історії, упродовж якої жінок пригноблювали чоловіки і інституції, засновані ними. Лише за допомогою аналізу могутності

взаємин чоловіків і жінок, вони зможуть покласти край їхньому пригніченню.

2. Можливість суб'єктності для жінки забезпечує мова, тому що саме мова дає можливість тому, хто розмовляє говорити про себе «Я» у якості суб'єкта мовлення. Саме через мову люди формують себе як суб'єкт. Свідомість особистості можлива лише через контраст, розрізнення: «Я» неможливо збагнути без концепції «не-Я», «ти/ви», а діалог як фундаментальна умова мови передбачає реверсивну полярність між «Я» і «ти/ви». Фокалізація феміністичного аналізу повинна бути зосередженою на гетерогенності у межах літературного, в межах усіх категорій, що впорядковують соціальний і психічний зміст. Ідеться не лише про зміст тексту, але й про обговорення лінгвістичних прийомів тексту, оскільки вони конструюють і позиціонують суб'єктність. Ефективним інструментом аналізу літературних текстів представники гендерних студій вважають наратологію. Повнота і ретельність, за допомогою яких наратологія робить розрізнення, можуть забезпечити безцінними методами для текстуального аналізу. Головною перевагою наратології є те, що вона пропонує відносно незалежну систему поглядів для дослідження груп текстів, даючи відповіді на запитання: чи існує «жіноче письмо» і фемінна традиція, чи все-таки чоловіки і жінки пишуть по-різному.

3. Розгляд вітчизняних та діаспорних підходів до творчості Володимира Винниченка переконує, що український автор, перебуваючи в контексті морально-філософських пошуків своєї доби, був у своїй художній практиці значною мірою сконцентрованих на проблемах статі.

4. Дослідження літературно-критичних праць з творчості Д.Г.Лоуренса показало, що в різні періоди свого розвитку західна літературна критика мала контроверсійні погляди на романну спадщину британського письменника, змінюючи несприйняття і осуд на критичну оцінку і схвалення.

5. Детальний аналіз сюжетного рівня роману Д. Лоуренса «Коханець леді Чатерлей» дозволив розкрити і проаналізувати наративну стратегію твору. Одна з провідних ідей роману – це те, що у сучасному світі чоловік і жінка можуть бути щасливими лише якщо зуміють поєднати фізичний і духовний бік кохання. Єдина людина, котра могла б бути для Пола ідеальним партнером, була його мати, яка виховала в ньому його стиль мислення і бачення навколишнього світу і людей у ньому, і порою здається, що Пол Морел так і не зумів подолати едіпового комплексу. Роман для Пола закінчується безперспективно, адже усі його жінки так чи інакше покидають його.

6. Аналіз життя і творчості Лоуренса нав'язує паралелі та виявляє аналогії між біографічними подіями у житті письменника та персонажними подіями у його романі «Коханець леді Чатерлей». Стосунки Лоуренса з усіма його жінками були приречені від самого початку, адже знайти ідеальну чи універсальну жінку, тобто таку, яка б уміла поєднувати раціональне та тілесне, було своєрідною утопією кохання. Очевидно, Лоуренс не зміг цілком позбутись едіпового

комплексу і його матір залишилась для нього саме тією єдиною та універсальною жінкою, яка поєднувала чи уміла поєднувати у собі ці два антропологічних аспекти – раціональне і тілесне.

7. Порівняння гендерної взаємодії у романах Д. Г. Лоуренса «Коханець леді Чатерлей» та «Сини та коханці» і В. Винниченка «Чесність з собою» та «Записки Кирпатого Мефістофеля» виявляє специфіку основних концептів, що регулюють міжперсонажні реляції у межах художнього цілого: шлюбу/перелюбу, вірності/зради, репродуктивної функції, ревнощів, проституції, симпатії/антипатії, зрілості/інфантильності. Кожен з романістів репрезентував оригінальний зразок міжстатевої комунікації.

8. Творчість як Винниченка так і Лоуренса, виходячи з Тодоровської концепції інтерксту, полівалентні, адже сліди інших письменників і епох присутніх у їхніх творах. Будучи глибоко інтертекстуальними, ці автори не прагнули висловити свою геніальність, але їхньою родзинкою стала оригінальність й новизна ідей і переконань, про що свідчить нищівний тиск критики, яка всіляко намагалась вплинути на творчість письменників.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

ВИКЛАДЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Панченко В. Еволюція жіночої сексуальності в романі Д.Г. Лоуренса «Коханець леді Чатерлей» / Валерій Панченко // *Studia Methodologica*. Випуск 23. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2008. – С. 96-99.

2. Панченко В. Антропологія статевих взаємин у романі Д.Г. Лоуренса «Коханець леді Чатерлей» / Валерій Панченко // *Studia Methodologica*. Випуск 25. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2008. – С. 306-310.

3. Панченко В. Жінка і фемінізм: від іншого до себе / Валерій Панченко // *Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство*. – Випуск 3. – Бердянськ: БДПУ, 2008. – С. 345-351.

4. Панченко В. Наративна точка зору і реалізація розповідної стратегії в романі Д.Г. Лоуренса «Сини і коханці» / Валерій Панченко // *Питання літературознавства*. – Випуск 78. – Чернівці: ЧНУ, 2008. – С. 293-305;

5. Панченко В. Модернізм Д.Г.Лоуренса та Володимира Винниченка в аспекті інтертекстуальності / Валерій Панченко // *Волинь філологічна: текст і контекст*. – Випуск 7. – Луцьк: ВНУ, 2009. – С. 204-214.

6. Панченко В. Гендерна взаємодія у Д. Г. Лоуренса та В. Винниченка / Валерій Панченко // *Studia Methodologica*. Випуск 30. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2010. – С. 132-140.

АНОТАЦІЯ

Панченко В. В. Говорити про статтю: гендерні проблеми у творчості Д.Лоуренса і В.Винниченка. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка – Тернопіль, 2010.

У дисертації вперше в українському та зарубіжному літературознавстві здійснюється порівняльно-типологічне дослідження великої прози Д. Г. Лоуренса та В. Винниченка. Робота присвячена виявленню типологічних збігів та відмінностей в осмисленні гендерної проблематики у творах українського та британського авторів. У праці представлено методологічні та теоретичні позиції феміністичної і гендерної теорій, подано ряд літературознавчих концепцій, присвячених інтерпретації проблем статі у творчості Володимира Винниченка, репрезентовано рецепцію творчості Девіда Лоуренса у британській гендерно орієнтованій літературній критиці. Запропоновано реалізацію порівняльного підходу до аналізу гендерної проблематики у творчості Лоуренса і Винниченка в аспектах наратології, антропології, персонажної типології та інтертекстуальності.

Ключові слова: гендер, фемінізм, Лоуренс, Винниченко, наратологія, антропологія, персонажна типологія, інтретекстуальність.

АННОТАЦИЯ

Панченко В. В. Беседовать о поле: гендерные проблемы в творчестве Д. Лоуренса и В. Винниченка. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2010.

В диссертации впервые в украинском и зарубежном литературоведении предпринято сравнительно-типологическое исследование большой прозы Д. Г. Лоуренса и В. Винниченко. Работа посвящена выявлению типологических соответствий и отличий в осмыслении гендерной проблематики в произведениях украинского и британского авторов. В работе представлены методологические и теоретические позиции феминистической и гендерной теорий, дан ряд литературоведческих концепций, посвященных интерпретации проблем пола в творчестве Владимира Винниченко, репрезентировано рецепцию творчества Дэвида Лоуренса в британской гендерно ориентированной литературной критике. Предложено реализацию сравнительного подхода к анализу гендерной проблематики в творчестве Лоуренса и Винниченко в аспектах нарратологии, антропологии, персонажной типологии и интертекстуальности.

Ключевые слова: гендер, феминизм, Лоуренс, Винниченко, нарратология, антропология, персонажная типология, интретекстуальность.

SUMMARY

Panchenko V. V. Speaking of sex: gender problems in the works of D. Lawrence and V. Vynnychenko. – Manuscript.

A thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.01.05 – Comparative literature studies. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. – Ternopil, 2010.

The following dissertation compasses comparative and typological research of D. H. Lawrence and V. Vynnychenko's fiction in Ukrainian and foreign literature for the first time. The thesis is aimed to detect typological similarities and differences in the attempt to understand gender problems in the works of Ukrainian and British authors. This research work represents methodological and theoretical approaches of feminist and gender theories. Before starting to speak of D. Lawrence and V. Vynnychenko's fiction in the aspect of sex problems it is necessary to figure out and state the range of literature and critics researches of the leading representatives of western humanitarian science who state the main basis of ideas on gender theory.

The following thesis represents the views on the problems of sex in the works of Volodymyr Vynnychenko's from the point of view of diaspora and national Ukrainian studies. Among the researchers of Volodymyr Vynnychenko's works who analyzed his prose heritage in the aspect of gender relations are American and Ukrainian scientists Andrew Kaspyk and Volodymyr Panchenko. Andrew Kaspyk analyses the works of Vynnychenko in particular novels "Honest to Yourself" and "Snub-nosed Mephistopheles' Diary" in the aspect of Nietzscheanism highlighting the priority of questions of sex in the work of Ukrainian author. Volodymyr Panchenko analyses the works of Volodymyr Vynnychenko in the wide context of the end and the beginning of the century turning his attention to the problems of sex. The researcher claims that many Vynnychenko's works written in 1906-1920 sharp social contrasts are substituted by moral and psychological, and moral and philosophical problems that included popular among readers and writers problem of sex.

The investigation of literature and critical writings on the works of D. H. Lawrence showed that during different periods of its development western literature critics would have controversial views on the novel heritage of the writer changing its misunderstanding and blaming to critical estimation and approval.

The thesis propounds the realization of comparative approach to the analysis of gender problems in the work of Lawrence and Vynnychenko in narratology, anthropology, character typology and intertextuality aspects. The comparison of gender interaction in the novels of D. H. Lawrence "Lady Chatterlay's Lover" and "Sons and Lovers", V. Vynnychenko "Honest to Yourself" and "Snub-nosed

Mephistopheles' Diary" found the peculiarities of major concepts which regulate intercharacter relations within the fiction entire: marriage/adultery, devotedness/betrayal, reproductive function, jealousy, prostitution, sympathy/antipathy, maturity/infantilism. Each of the novelists represented his eccentric example of intersexual communication.

Key words: gender, feminism, Lawrence, Vynnychenko, narratology, anthropology, character typology, intertextuality.

Підписано до друку 27.08.2009 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір друк. Умов. друк. арк. 0,9.
Умовн. фарб. відб. 1,0. Друк RESO.
Наклад 100 прим. Зам. № 12
Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027